

UTVECKLINGSPROGRAM FÖR KOLLEGIALT LÄRANDE

Samundervisning med utvärdering och kollegiala samtal

Vendela Blomström, Eva Nobel och Jeanna Wennerberg

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Detta material är en del av ett utvecklingsprogram för kollegialt lärande som är framtaget på Stockholms universitet. Det består av material och mallar för auskultationer, samundervisning och kollegiala samtal. Se även följande publikationer:

Wennerberg, J., Blomström, V., & Nobel, E. (2019). Kollegial stöttning genom auskultation – ett sätt att utveckla ett akademiskt lärarskap. *Högre Utbildning*, 9(1), 78-84.

<https://doi.org/10.23865/hu.v9.1515>

Nobel, E., Blomström, V., & Wennerberg, J.. (2019, August 28). Utvecklingsprogram för kollegialt lärande – Auskultation med återkoppling och kollegiala samtal. *Stockholm University Open Educational Resources*. <https://doi.org/10.17045/sthlmuni.9735035.v1>

Nobel, Eva; Blomström, Vendela; Wennerberg, Jeanna (2020): Academic Development Program for Collegial Learning - teaching observation including feedback and reflective collegial discussions. Stockholm University. Report. <https://doi.org/10.17045/sthlmuni.12058332.v1>

Samundervisning med utvärdering och kollegiala samtal

Här presenteras en modell med särskilda mallar för samundervisning, utvärdering och kollegiala samtal som vi har arbetat fram vid Institutionen för svenska och flerspråkighet vid Stockholms universitet. Fördelen med samundervisning är att den kan leda till fördjupat kollegialt utbyte, men samtidigt är kostnader, lärarnas motivation att delta samt förhållningssätt faktorer som inverkar på resultatet. Vår erfarenhet är att om man arbetar med förhållandevis enkla mallar så blir samundervisningen mer strukturerad både i fråga om förberedelse och om genomförande. Dessutom blir det ofta lättare att granska sin egen och kollegors undervisning och ge konstruktiv kritik när man har mallar att utgå från.

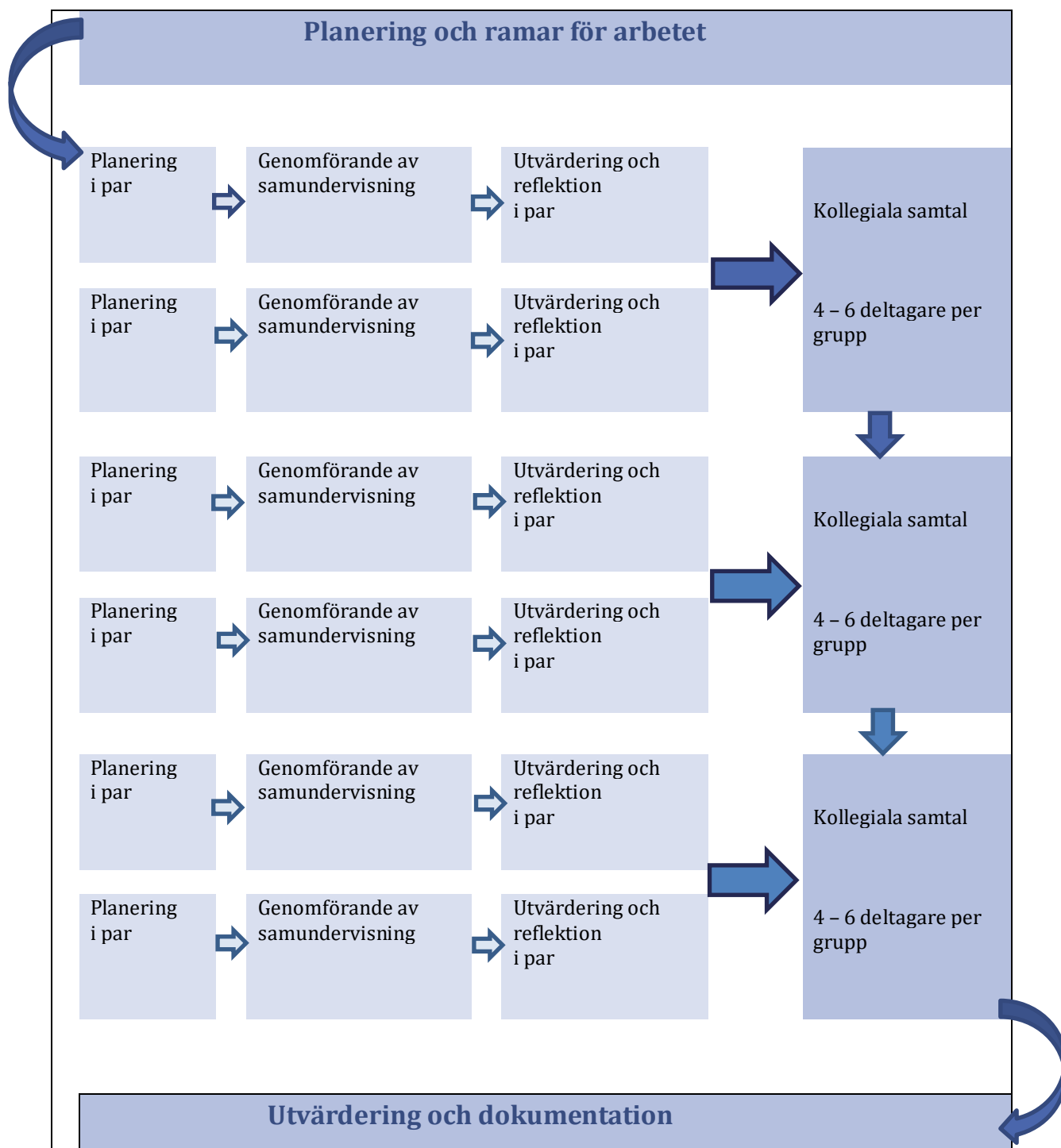
För att modellen ska fungera väl är det bra om deltagarna får extra timmar eller kompensation i sin bemanning och att allt deltagande bygger på frivillighet. Grundtanken är att vi låter det kollegiala stöd och engagemang vi normalt ägnar oss åt vad gäller forskning omfatta även undervisningen. Modellen lämpar sig för ett arbetslag eller en grupp lärare på ca 10–20 personer, och är tänkt att pågå en hel termin för att man ska hinna få rutin i själva processen. Denna modell ingår som en av tre delar i ett utvecklingsprogram för kollegialt lärande som också innefattar auskultationer och fördjupade kollegiala samtal om både praktik och teori.

Lärarna samarbetar i par eller i mindre grupp kring undervisning och agerar kritiska kollegor (jfr. t.ex. Handal 1999 om kritiska vänner). Arbetssättet med kritiska vänner är enligt Handal (1999) gynnsamt då den enskilde läraren har större möjligheter att utvecklas tillsammans med andra kollegor. Timperley (2013) menar att det professionella lärandet äger rum i praktikens kontext och att motivation att förstå och att utvecklas uppstår om lärare utmanas och ges möjlighet att reflektera och diskutera tillsammans med kollegor. Även Lave & Wenger (1991) betonar i sina idéer om praxisgemenskap att lärande kan ske tillsammans med andra genom deltagande i praktisk verksamhet som man känner engagemang för.

Det kollegiala utvecklingsprogrammet är tänkt att sträcka sig över minst en termin och syftar bland annat till att:

- skapa en arena för pedagogiska och ämnesdidaktiska diskussioner
- fungera som kompetensutveckling för lärarna
- öka möjlighet till dialog och samarbete mellan lärare och kurser
- ge lärare insyn i parallella grupper/delkurser inom samma kurs, eller nya kurser
- möjliggöra idéutbyte, utvecklingsarbete gällande kurser, progression mellan kurser
- skapa möjlighet för lärare att utvecklas i sin egen lärarprofession och undervisningsskicklighet
- öka medvetenheten om vad som händer i undervisningssituationen
- säkerställa att studenterna får goda möjligheter för lärande

Arbetsgång över en termin

Att samundervisa

Att samundervisa innebär i detta sammanhang att två lärare tillsammans planerar, genomför och utvärderar ett eller flera undervisningspass, t.ex. ett seminarium eller en föreläsning. Samundervisningen med efterföljande utvärdering och reflektion är tänkt att genomföras i par.

Former för samundervisning

För samundervisningen har vi använt tre olika former (bilaga 1 – 4).

Den första formen, *Två pass i ett*, innebär att lärarna planerar undervisningen gemensamt men sedan ansvarar för, och håller i, varsin tydligt avgränsad del.

Den andra formen, *Egna delar – gemensamt ansvar*, innebär att lärarna planerar undervisningen gemensamt, ansvarar tillsammans för helheten, men turas om att hålla i olika delar av undervisningen, t.ex. uppdelat efter olika teman, perspektiv, tidsperioder eller mellan teori och praktik.

Den tredje formen, *Kugghjulsmodellen*, innebär att lärarna planerar undervisningen gemensamt och deltar aktivt under hela passet genom att haka i och knyta an till vad den andra läraren säger/presenterar och till aktiviteter som genomförs. Ansvarsfördelningen kan vara mer eller mindre planerad/improviserad.

Vilken form som är bäst lämpad kan bero dels på typ av kurs, undervisningsform och studentgrupp, dels på hur väl de involverade lärarna känner varandra och på hur pass insatta de är i kursen samt hur vana de är att undervisa.

Formerna och mallarna är tänkta som en utgångspunkt för upplägget av samundervisningen och kan modifieras efter olika behov. Det är viktigt att båda lärarna i förväg planerar sin samundervisning och dokumenterar vad de kommer överens om (bilaga 2 - 4) Det är också viktigt att de båda för anteckningar (bilaga 5: Noteringsunderlag för samundervisning) under eller direkt efter samundervisningen för att få ett så heltäckande underlag som möjligt inför den efterföljande utvärderingen, som är tänkt att ske muntligt (se bilaga 6: Mall för utvärdering av samundervisning). Anteckningarna ligger dels till grund för den gemensamma utvärderingen, men kommer också att användas för reflektion samt fungera som underlag vid de efterföljande kollegiala samtalen (se bilaga 7 och 8).

Arbetet med samundervisning kan delas in i tre olika steg:

1. Planering och förberedelser
2. Genomförande av samundervisning
3. Utvärdering och reflektion

Planering och förberedelser

Man kommer tillsammans överens med en kollega om ett lämpligt undervisningspass, då man också har tid direkt efteråt för gemensam utvärdering. Man förbereder samundervisningen genom att tillsammans bestämma vilken form av samundervisning man vill genomföra samt gå igenom checklisten i den tillhörande mallen för planering, genomförande och utvärdering av samundervisning (bilaga 1 – 4), och förbereder noteringsunderlaget för samundervisning (bilaga 5). Därefter förbereder man undervisningen enligt planeringen.

Genomförande av samundervisning

Beroende på vilken form för samundervisning man har valt kan man föra anteckningar antingen under eller direkt efter undervisningspasset. Har man t.ex. valt Två pass i ett har man gott om tid att anteckna medan den andra läraren undervisar om sin del. Har man istället valt Kugghjulsmodellen kan det passa bättre att anteckna efteråt. Anteckningarna om hur undervisningen fungerade förs i noteringsunderlaget för samundervisning (bilaga 5).

Utvärdering och reflektion

Utvärderingen bör göras direkt efter samundervisningstillfället eller åtminstone samma dag, eftersom det annars är lätt att glömma de subtila nyanser som gäller undervisningen (t.ex. stämningen, interaktionen eller andra detaljer). Om utvärderingstillfället sker direkt efter samundervisningen bör var och en först få tid att reflektera individuellt en stund och anteckna i underlagen. Vid utvärderingstillfället bör båda först ges möjlighet att sammanfatta sin egen upplevelse utifrån sina anteckningar i noteringsunderlaget.

En rekommendation är att då främst kommentera helheten och att inleda med att lyfta fram det som upplevdes som särskilt positivt. Därefter kan man i dialog gå över till att diskutera enskilda moment eller detaljer. Tänk på att motivera alla kommentarer, dvs. om något upplevdes som positivt så bör man också motivera på vilket sätt och varför man upplever det så. Utvärderingen får gärna följas av ett reflekterande samtal mellan de båda lärarna. (Se även mallen i bilaga 8.)

Kollegiala samtal

Efter ett par samundervisningstillfällen vardera inom gruppen genomförs kollegiala samtal i mindre grupper (ca 4 – 6 personer) för att följa upp hur samundervisningen har fungerat. I varje grupp utses en av deltagarna till samtalsledare som sedan leder samtalet och eventuellt dokumenterar vad man i gruppen kommer fram till och som man vill fortsätta arbeta med.

Syftet med samtalen är att under strukturerade former få möjlighet att byta erfarenheter och reflektera gemensamt över samundervisningen och eventuella tankar kring utveckling av kurser och undervisning. Reflektionerna som lärarna har gjort i sina underlag kan fungera som en utgångspunkt för de kollegiala samtalen.

De kollegiala samtalen kan vara mer eller mindre strukturerade. Som utgångspunkt för samtalen kan man utgå ifrån ett samtalsunderlag med mer allmänna och övergripande frågor för att sätta igång diskussion och reflektion (bilaga 7). När arbetet med samundervisning är nära att avslutas efter en termin, kan man ha ett samtalsunderlag som är mer tillbakablickande, med frågor om processen, förändringar och utmaningar (bilaga 8).

Lästips:

Dahlgren, L. O., Eriksson, B. E., Gyllenhammar, H., Korkeila, M., Sääf-Rothoff, A., Wernerson, A. and Seeberger, A. (2006). To be and to have a critical friend in medical teaching. *Medical Education*, 40, s. 72–78.

Handal, G. (1999). Consultation Using Critical Friends. *New Directions for Teaching and Learning*, 79, s. 59-70.

Lauvås, P., Lycke, K.H. & Handal, G. (2016). *Kollegahandledning med kritiska vänner*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Lindenmo, B. (2014). *Att besöka varandras undervisning: Om auskultationer som utvecklingsmöjlighet i högskolan* (CUL-rapporter). Linköping.

Timperley, H. (2013). *Det professionella lärandets inneboende kraft*. (Första upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Åsén Nordström, E. (2017). *Kollegialt lärande genom pedagogisk handledning och lärande samtal*. (Första upplagan). Stockholm: Liber.

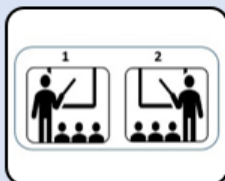
Förteckning över bilagor med mallar för samundervisning och kollegiala samtal

- Bilaga 1: Tre former för samundervisning – översikt
- Bilaga 2: Samundervisning Två pass i ett
- Bilaga 3: Samundervisning Egna delar – gemensamt ansvar
- Bilaga 4: Samundervisning Kugghjulsmodellen
- Bilaga 5: Noteringsunderlag för samundervisning
- Bilaga 6: Mall utvärdering av samundervisning
- Bilaga 7: Kollegiala samtal – samtalsunderlag.
Reflektion och utvärdering
- Bilaga 8: Kollegiala samtal – samtalsunderlag.
Process – förändring – utmaningar (en tillbakablick)

Bilaga 1

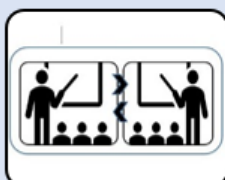
Tre former för samundervisning – översikt

Tre former för samundervisning:

Två pass i ett

Lärarna planerar undervisningen gemensamt men ansvarar sedan för och håller i varsin tydligt avgränsad del, dvs. det första passet hålls av lärare 1 och det andra passet hålls av lärare 2.

Egna delar - gemensamt ansvar

Lärarna planerar undervisningen gemensamt, ansvarar tillsammans för helheten, men turas om att hålla i olika delar av undervisningen, t.ex. uppdelat mellan teori och praktik. Övergångarna mellan lärarna är planerade i förväg.

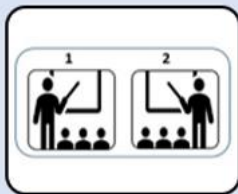

Kugghjulsmodellen

Lärarna planerar undervisningen gemensamt och deltar aktivt under hela passet genom att haka i och knyta an till vad den andra läraren säger/presenterar och till aktiviteter som genomförs. Ansvarsfördelningen kan vara mer eller mindre planerad/improviserad.

Bilaga 2

Samundervisning – Två pass i ett

Två pass i ett

Lärarna planerar undervisningen gemensamt men ansvarar sedan för och håller i varsin tydligt avgränsad del, dvs. det första passet hålls av lärare 1 och det andra passet hålls av lärare 2.

Planering

Kom överens om vilket pass som ska samundervisas på. Gå igenom förutsättningarna för undervisningen. Vilket är syftet och målet? Vad ska studenterna lära sig/förstå/göra osv.? Planera innehåll, struktur, ansvarsfördelning, tidsåtgång etc.

Checklista:

- Är vi överens om syfte, innehåll och struktur – helhet och delar?
- Är ansvarsfördelningen och våra roller tydliga – vem gör vad? Inledning och avslutning?
- Har vi täckt upp det tänkta innehållet?
- Hur strikt håller vi oss till planeringen av upplägget under genomförandet?
- Vilka delar kan strykas om tiden inte räcker till?
- Hur ska interaktionen oss emellan och mellan oss lärare och studenter se ut under passet?
- Kan vi avbryta varandra eller lägga till något när den andra talar?
- Hur ska vi ge varandra respons och vad och hur ska vi utvärdera?
- Hur låter vi studenterna utvärdera samundervisningen?

Genomförande

Båda lärarna dokumenterar individuellt upplevelsorna av samundervisningen under och efter genomförandet. (Använd noteringsunderlaget)

- Vilka iakttagelser och reflektioner gjorde du under och efter genomförandet av samundervisningen?

Utvärdering

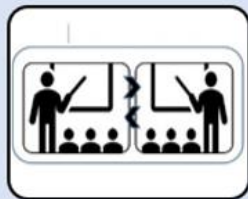
Hur gick det? Utgå ifrån planeringen och dokumentationen/noteringarna gällande genomförandet. Utvärdera gemensamt.

Stödfrågor:

- Vad fungerade bra? Varför och hur?
- Vad kunde ha fungerat bättre? Varför och hur?
- Hur upplevdes ansvarsfördelningen/kommunikationen/samspelet?

Bilaga 3

Samundervisning: Egna delar – gemensamt ansvar

Egna delar - gemensamt ansvar

Lärarna planerar undervisningen gemensamt, ansvarar tillsammans för helheten, men turas om att hålla i olika delar av undervisningen, t.ex. uppdelat mellan teori och praktik. Övergångarna mellan lärarna är planerade i förväg.

Planering

Kom överens om vilket pass som ska samundervisas på. Gå igenom förutsättningarna för undervisningen. Vilket är syftet och målet? Vad ska studenterna lära sig/förstå/göra osv.? Planera innehåll, struktur, ansvarsfördelning, tidsåtgång etc.

Checklista:

- Är vi överens om syfte, innehåll och struktur – helhet och delar?
- Är ansvarsfördelningen och våra roller tydliga – vem gör vad?
- Har vi täckt upp det tänkta innehållet?
- Hur strikt håller vi oss till planeringen av upplägget under genomförandet?
- Vilka delar kan strykas om tiden inte räcker till?
- Hur ska interaktionen oss emellan och mellan oss lärare och studenter se ut under passet?
- Kan vi avbryta varandra eller lägga till något när den andra talar?
- Hur ska vi ge varandra respons och vad och hur ska vi utvärdera?
- Hur låter vi studenterna utvärdera samundervisningen?

Genomförande

Båda lärarna dokumenterar individuellt upplevelsorna av samundervisningen under och efter genomförandet. (Använd noteringsunderlaget)

- Vilka iakttagelser och reflektioner gjorde du under och efter genomförandet av samundervisningen?

Utvärdering

Hur gick det? Utgå ifrån planeringen och dokumentationen/noteringarna gällande genomförandet. Utvärdera gemensamt.

Stödfrågor:

- Vad fungerade bra? Varför och hur?
- Vad kunde ha fungerat bättre? Varför och hur?
- Hur upplevdes ansvarsfördelningen/kommunikationen/samspelet?

Bilaga 4

Samundervisning – Kugghjulsmodellen

Kugghjulsmodellen

Lärarna planerar undervisningen gemensamt och deltar aktivt under hela passet genom att haka i och knyta an till vad den andra läraren säger/presenterar och till aktiviteter som genomförs. Ansvarsfördelningen kan vara mer eller mindre planerad/improviserad.

Planering

Kom överens om vilket pass som ska samundervisas på. Gå igenom förutsättningarna för undervisningen. Vilket är syftet och målet? Vad ska studenterna lära sig/förstå/göra osv.?

Planera innehåll, struktur, ansvarsfördelning, tidsåtgång etc.

Checklista:

- Är vi överens om syfte, innehåll och struktur – helhet och delar?
- Är ansvarsfördelningen och våra roller tydliga – vem gör vad?
- Har vi täckt upp det tänkta innehållet?
- Hur strikt håller vi oss till planeringen av upplägget under genomförandet?
- Vilka delar kan strykas om tiden inte räcker till?
- Hur ska interaktionen oss emellan och mellan oss lärare och studenter se ut under passet?
- Kan vi avbryta varandra eller lägga till något när den andra talar?
- Hur ska vi ge varandra respons och vad och hur ska vi utvärdera?
- Hur låter vi studenterna utvärdera samundervisningen?

Genomförande

Båda lärarna dokumenterar individuellt upplevelserna av samundervisningen under och efter genomförandet. (Använd noteringsunderlaget)

- Vilka iakttagelser och reflektioner gjorde du under och efter genomförandet av samundervisningen?

Utvärdering

Hur gick det? Utgå ifrån planeringen och dokumentationen/noteringarna gällande genomförandet. Utvärdera gemensamt.

Stödfrågor:

- Vad fungerade bra? Varför och hur?
- Vad kunde ha fungerat bättre? Varför och hur?
- Hur upplevdes ansvarsfördelningen/kommunikationen/samspelet?

Bilaga 5

Noteringsunderlag för samundervisning

Kurs/undervisningspass: _____

Samundervisningsform: _____

Planering

Genomförande

Utvärdering

Bilaga 6

Mall för utvärdering av samundervisning

Efter samundervisningen bör var och en först få tid att reflektera individuellt en stund samt föra anteckningar i noteringsunderlaget gällande hur planeringen fungerade, hur genomförandet av undervisningen gick samt vad som kan lyftas i utvärderingen. När lärarna har reflekterat och antecknat färdigt följer först en individuell sammanfattning från respektive lärare och därefter genomförs en gemensam diskussion och utvärdering. Tanken är alltså att var och en ska kunna få redogöra för sin upplevelse och sina iakttagelser utan avbrott innan man påbörjar den gemensamma diskussionen.

Förslag på arbetsgång:

1. Individuell muntlig sammanfattning från respektive lärare.
  - Sammanfatta din egen upplevelse av samundervisningen. Inled med att kommentera helheten och med att lyfta fram det som upplevdes som särskilt positivt.
2. Kommentera några saker som fungerade särskilt bra (t.ex. något ni tillsammans gjorde, någon situation ni löste, något den andra läraren gjorde, studenternas arbete). Varför och på vilket sätt fungerade det bra?
  - Kommentera några saker som kunde ha fungerat bättre eller som du skulle ändra på till en annan gång. Vad, varför och hur?
3. Reflekterande diskussion och utvärdering.
  - Reflektera gemensamt över vad som togs upp i era individuella sammanfattningar och kring era upplevelser av samundervisningen i stort.
  - Hur upplevde ni att ansvarsfördelningen, kommunikationen och samspelet fungerade?
  - Hur fungerade undervisningen med avseende på studenternas lyssnande/interaktion/aktivitet/engagemang/frågor etc.?
  - Vad är ni båda mest nöjda med?
  - Vad skulle ha kunnat fungera bättre/kunna utvecklas?
  - Bidrog samundervisningen till några insikter, nya idéer eller perspektiv, och i så fall vilka?
  - Vad tar ni med er och hur vill ni gå vidare?

Bilaga 7

Kollegiala samtal – samtalsunderlag

Reflektion och utvärdering av samundervisning

1. Hur har samundervisningen och utvärderingssituationen fungerat?
2. Vilka former för samundervisning har använts och hur fungerade de?
3. Vad har fungerat särskilt bra/varit särskilt värdefullt? Varför?
4. Uppstod några problem/svårigheter? Vilka?
5. Väcktes några nya frågor, idéer eller nya perspektiv? Vad? Ge exempel!
6. Vad skulle kunna göras annorlunda? Varför? Hur?
7. Hur kan arbetet med samundervisningen utvecklas ytterligare?
8. Ytterligare frågor som gruppen vill lyfta: .....

Bilaga 8

Kollegiala samtal – samtalsunderlag

Samundervisning – en tillbakablick (Process – förändring – utmaningar)

Frågor om process

1. Hur kom ni fram till vem ni ville samundervisa med?
2. Vad har fungerat särskilt bra/varit särskilt värdefullt? Varför?
3. Hur fungerade utvärderingssituationen efter genomförd samundervisning?
4. Har du/ni fått nya perspektiv på eller tankar kring egen undervisning genom att samundervisa? Ge exempel!

Frågor om förändring

5. Har det väckts några nya frågor, idéer eller nya perspektiv gällande undervisningen eller verksamheten? Vad? Ge exempel!
6. Har du i samband med samundervisningen fått syn på saker i din egen undervisning som du inte har sett tidigare? Vad?
7. Har du fått ökad lust att utvecklas genom att arbeta med utvecklingsprogrammet för kollegialt lärande? Till exempel:
  - a. Genom nya former för samarbete?
  - b. Genom att delta i lärarutbyte?
  - c. Delta i högskolepedagogiska kurser/andra aktörers kurser?
  - d. Öka ditt engagemang i institutionsinterna pedagogiska utvecklingsprojekt?
  - e. Osv.
8. Har samarbetet med kollegerna påverkat din arbetsmiljö/trivsel/arbetsituation/lust till arbetet? På vilket sätt och i vilka sammanhang?

Frågor om utmaningar

9. Var det några svårigheter förknippade med samundervisningen och utvärderingen?
10. Upplevde du att återkopplingen du fick vid utvärderingen var berättigad? Och var den konstruktiv?
11. Upplevde du att du kunde ge all den återkoppling som du ansåg berättigad? Varför? Varför inte?

Avslutande frågor

12. Finns det några ytterligare frågor som ni gruppen vill lyfta? Vilka?
13. Vad skulle kunna göras annorlunda? Varför? Hur?
14. Hur kan samarbetet kring samundervisningen och undervisningen i stort utvecklas ytterligare?